



in memoriam
Jože Dolmark

Poseben dan

Ettore Scola (1931-2016), mojster, ki smo ga imeli tako radi

»Koga boste povprašali, da spregovori o meni takrat, ko bom odšel? Sem zadnji, ki je še ostal,« se je nedavno šalil na svoj račun Ettore Scola, če so ga prosili za katerega od spominov na veliki vek italijanskega povojnega filma. Odšel je, ne da bi ga bolelo, so v tolažbo zapisali dnevni kronisti ob smrti človeka, ki je neizmerno prizadela mnoge ljubitelje filma. Bil je zadnji predstavnik prve velike povojne generacije režiserjev, ki je povzdignila italijanski film do veličastne popolnosti,

mojster scenarist in kasneje režiser, ki je znal od šestdesetih let dalje publiko vedno znova prisrčno nasmejati in jo hkrati čustveno prizadeti. Ljudem pa je dal tudi misliti, in to je bila posebna odlika njegove generacije, ki je nastopila po neorealizmu in za katero je pripovedovanje zgodb še vedno pomenilo kritično pripoved o družbeni realnosti, čeravno v prevladujočih tonih komedije. Tako je tudi njemu uspelo ohraniti politično zavzetost, kljub prefinjeno lahkotnemu podajanju

pestrih zgodb italijanske povojne zgodovine.

Še kot študent se v zgodnjih petdesetih nazorsko in ustvarjalno izoblikuje v krogu rimskega satiričnega časopisa »Marc' Aurelio«. Sodeluje z mladimi intelektualci in slikarji, tako v redakciji kakor med barskimi stoli bližnjih gostilnic, kjer nastajajo pitoreskne legende mladih ustvarjalcev pretežno komunistične politične orientacije. Na teh nekaj kvadratnih kilometrih Rima se oblikuje

večina pomembnih scenaristov in režiserjev, in tam je mladi Scola spoznal tudi Federica Fellinija, tovariša za vse čase.

Ko začne pisati scenarije, ima srečo, da se njegovo ime pojavi v špici takrat emblematičnega filma z Albertom Sordijem **Un Americano a Roma** (1954, Steno). Takoj postane iskan pisec in do sredine šestdesetih prispeva nekaj odličnih tekstov za že uveljavljene režiserje. Pogosto sodeluje z Antoniom Pietrangelijem (*Adua e le compagne*, 1960; *Lo la conosco bene*, 1960) ter Dinom Risijem (*Il sorpasso*, 1962).

Scolov režijski debi iz leta 1964, **Se permettete parliamo delle donne** (z mednarodnim naslovom *Let's Talk About Women*), predstavlja njegovo prvo neposredno srečanje z izredno generacijo igralcev. Alberto Sordi, Nino Manfredi, Marcello Mastroianni ter Vittorio Gassman v marsičem prispevajo k odličnosti njegovih zdaj blago melanholičnih, zdaj zopet pikro satiričnih filmskih pripovedi. Ravno Gassman ga je dokončno pregovoril, da se preizkusi še v režiji. »Vittorio me je pahnil med režiserje, v poklic izvrstnega lažnivca. Na setu imajo vsi vprašanja zate in ne preostane ti drugega, kakor da se delaš vsevednega. Kar naenkrat si čudežni orakelj. Jaz pa sem v resnici preprosto sramežljiv. Raje imam poklic scenarista,« se je pogosto šalil Scola.

V svojem najplodovitejšem obdobju, od sredine sedemdesetih dalje, je posnel okrog 30 filmov, med njimi nekaj absolutnih mojstrov, za vse pa je značilna nekakšna sentimentalno-ideološka nota, tipična za Scolovo poetiko. Serijo leta 1970 odpre **Dramma della gelosia** (Drama o ljubosumju), kjer se v ljubezenskem trikotniku znajdejo ortodoksni komunist Oreste (Mastroianni), cvetličarka Adelaide (Monica Vitti) in picopek Nello (Giancarlo Giannini). Njegove ljubezenske usode se prepletajo in ločujejo, ne le zaradi srčnih vzgibov, marveč se nenehoma zapletajo tudi v nepričakovane intrige po partijski liniji. Scola s precejšnjim odmerkom ironije spretno prepleta vsakdanje in, vsaj na prvi pogled, višje politične strasti.

Leta 1974 po čudovitem scenariju dueta Age-Scarpeli posname remek delo **Cerevamo tanto amati** (Tako zelo smo se ljubili), zgodbo o treh prijateljih od konca vojne do sedemdesetih let, o njihovem boju ter izgubljenih življenjskih idealih v časih ekonomskega booma. V **Grdih, umazanih in zlih** (Brutti, sporchi e cattivi, 1976) se Scola loti nekakšne transformacije modela *commedie all'italiana*. Zapusti prijetno in duhovito fabuliranje in ga nadomesti s »hudobno« nesramnostjo rimskih brezdomcev s periferije, ki jih vodi zopet odlični Nino Manfredi. Film naslika svet obupa in ljudskega dna, ki ga uravnavajo preprosti človeški instinkti v bivanjskem kaosu le kakšen kilometer proč od našega »urejenega« vsakdana. Film **Poseben dan** (Una giornata particolare, 1977) velja v marsičem za njegovo največje delo. Preprosta minimalistična zgodba o dnevu Hitlerjevega obiska Rima maja 1938 z vidika dveh osamljenih bitij, ki

ostaneta v stanovanjski stavbi in se shoda ne udeležita. On homoseksualec in levičarski intelektualc, ki ga preganja fašistična policija. Ona gospodinja, utrujena od režimu privrženega in krutega moža ter kopice otrok. Medtem ko iz zvočnikov odmevajo koračnice in propagandni govori, se kljub vsem mogočim oviram zblížata in si zaželita drug drugega. Zopet maestralna igralska presežka Marcella Mastroiannija in Sophie Loren. Stik in nemi stih dveh občutljivih in marginaliziranih bitij, ki najpomembnejšemu dogodku obdobja obrneta hrbet.

Odšel je mojster, ki v javnosti nikoli ni rad govoril o sebi. Z mero samoironije pa je vendar znal pripomniti, da je mogoče z ironijo govoriti o drugih in o družbeni realnosti samo tedaj, ko opraviš s samim s seboj in z lastnimi negotovostmi. Scola je bil zadnji mojster, ki smo ga še lahko imeli radi.



Grdi, umazani in zli